
Od przeszłości do teraźniejszości

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

1945–2015

Opracowanie przedmiotowe w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego – droga od katalogu klasowego do języka haseł przedmiotowych KABA

**Abstract: The Subject Preparation in the Library
of Łódź University – the Way from the Classified Arrangement
to the Subject Classification – CAAL
(Catalogues of Automatic Academic Libraries)**

201

The article presents the transformation of the subject preparation which has been appreciated since the beginnings of The Library of Łódź University.

At first, the alphabetical-classed catalogue was formed. After introducing the automatization, the subject preparation of the library holdings has been continued in the modern information language which enabled the origin of CAAL.

1. Prapoczątki – katalog klasowy

Początki opracowania przedmiotowego w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego sięgają lipca 1946 r.¹ Powstał wówczas katalog rzeczowy typu klasowego, za przyjęciem którego przemawiała prosta budowa nie wymagająca ani tworzenia schematu opartego na logicznym podziale nauk i piśmiennictwa, ani budowania logicznie współrzędnych działów. Istotną rolę odgrywała łatwość pracy, niezmiernie ważna wobec braku doświadczonych bibliotekarzy oraz możliwość przekształcenia z czasem katalogu klasowego w katalog

* Mgr Róża Rajchert, Oddział Opracowania Zbiorów BUŁ.

¹ *Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego. Kalendarium*, oprac. M. Kowalska, [w:] *O nauce, dokumentach i informacji w bibliotekach Uniwersytetu Łódzkiego*, red. S. Kurek-Kokocińska, Łódź 2008, s. 10.

przedmiotowy². Już w pierwszych latach istnienia Biblioteki zwrócono bowiem uwagę na fakt, że katalog typu klasowego dostosowany do niewielkich zbiorów, w miarę ich przewidywanego powiększania się, będzie można stosunkowo łatwo rozwinąć, przekształcając w katalog typu przedmiotowego. Wybór okazał się trafny; funkcjonujący od 1947 r. katalog rzeczowy dzieł zwartych był dobrze dopasowany do potrzeb rozwijającego się przecież od podstaw księgozbioru, stanowiąc zarazem pewne odbicie jego rozwoju.

Katalog rzeczowy dzieł zwartych na kartach formatu międzynarodowego, podzielony był według klas, miał odsyłacze i ułożony był alfabetycznie. Początkowo obejmował kilkanaście bardzo rozległych dziedzin, z których z czasem zostały wyodrębnione zagadnienia bardziej szczegółowe, skupiające całość problematyki dzieł zwartych. Już po kilku miesiącach katalog zawierał 105 klas i 187 nagłówków, przy pomocy których opracowano 14 tys. pozycji, a w 1948 r., po roku istnienia, było już 115 klas i 23 tys. opisów bibliograficznych³. W tym samym roku katalog klasowy został udoskonalony, częściowo rozbudowany oraz zmeliorowany we współpracy z pracownikami naukowymi Uniwersytetu Łódzkiego. Melioracja polegała na wycofaniu beletrystyki i podręczników szkolnych, z wyjątkiem podręczników licealnych o wartości naukowej, przy jednoczesnym włączeniu do katalogu rzeczowego opisów bibliograficznych czasopism i wydawnictw zbiorowych wraz z opisami poszczególnych rozpraw. W rezultacie, w roku 1949 katalog ten liczył 679 klas, obejmując swym zasięgiem 45 tys. pozycji⁴.

202

2. Wyszczególniający katalog przedmiotowy

Wobec dynamicznego rozwoju Biblioteki i szybkiego przyrostu zbiorów, w roku 1950 konieczna okazała się zmiana katalogu rzeczowego typu klasowego na nowszy, bardziej szczegółowy i precyzyjny, lepiej niż dotychczas istniejący dostosowany do charakteru zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej oraz stale rosnących potrzeb i wymagań jej użytkowników – pracowników nauki i studentów. Zgodnie z pierwotnymi planami i zamierzeniami wybór padł na wyszczególniający katalog przedmiotowy, który dawał możliwość przedmiotowego opracowania zbiorów w procesie tworzenia metainformacji, dotyczącej treści, a w razie potrzeby, także istotnych, pozatreściowych cech katalogowanych dokumentów w języku haseł przedmiotowych⁵. Wybór był tym bardziej oczywisty i prosty,

² K. Pieńkowska, *Opracowanie książek*, [w:] *Pierwsze dziesięciolecie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi 1945–1954*, Łódź 1955 [mpis pow.], s. 39.

³ *Ibidem*.

⁴ K. Pieńkowska, *op. cit.*, s. 40.

⁵ Por. *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, oprac. B. Bojar, Warszawa 2002, s. 153–154.

że na gruncie bibliotekoznawstwa polskiego istniała już literatura teoretyczna – podręczniki katalogu przedmiotowego⁶, napisane przez Adama Łysakowskiego, przedwojennego dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego i dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1946–1948. Podkreślić w tym miejscu należy, że A. Łysakowski, cieszący się dużym autorytetem wybitny specjalista, znawca tematu, teoretyk i twórca zasad katalogu przedmiotowego na gruncie polskim, uznawanego wówczas za wzorowy⁷, był gorącym orędownikiem wprowadzenia procesu katalogowania przedmiotowego w podległej sobie bibliotece. Nawet, gdy przestał nią kierować i objął stanowisko dyrektora Państwowego Instytutu Książki w Łodzi, a od 1949 r. Instytutu Bibliograficznego w Warszawie, udzielał bibliotekarzom łódzkim bardzo potrzebnych, bezcennych wręcz konsultacji, włącznie z udostępnieniem własnych materiałów źródłowych oraz maszynopisu słownika tematów do katalogu przedmiotowego z Instytutu Bibliograficznego⁸. To życzliwe, żywe zainteresowanie i stała opieka dyrektora Łysakowskiego bardzo pomogły Oddziałowi Opracowania Rzeczowego w przezwyciężeniu początkowych, sporych trudności. W BUŁ brakowało bowiem bibliotekarzy – praktyków. Pracownicy co prawda byli przygotowani teoretycznie, ale nie mieli żadnego doświadczenia w wyszczególniającym katalogowaniu przedmiotowym.

Od momentu wprowadzenia katalogu przedmiotowego opracowanie zbiorów przebiegało dwoma równoległymi drogami. Wpływ bieżący był już katalogowany przedmiotowo, a karty katalogowe układano w odrębnych blokach nowego katalogu przedmiotowego. Jednocześnie stary katalog klasowy poddawany był planowej i systematycznej melioracji. Stopniowo opracowywano materiał zawarty w poszczególnych klasach poczynając od obszernych nauk społecznych i humanistycznych, poprzez prawo, po nauki ścisłe i dziedziny węższe. Melioracja przeprowadzana przez pracowników stałych oraz specjalnie w tym celu zatrudnionych, przy współpracy pracowników naukowych UŁ, jako bardziej pracochłonna i czasochłonna niż przewidywano, została ukończona po trzech latach, w roku 1953. Do jej zakończenia, w Bibliotece UŁ współistniały dwa uzupełniające się katalogi, co z powodu rozproszenia literatury, stanowiło pewną niedogodność i sprawiało wiele trudności zarówno katalogującym, jak i czytelnikom korzystającym z obydwu katalogów.

Od początku istnienia katalogu przedmiotowego zadbano o jak największą jego jednolitość przejawiającą się w jednoznaczności, precyzji

⁶ Po wydanej w 1928 r. w Wilnie części pierwszej, ukazała się w roku 1946 w Warszawie, część druga podręcznika. Por. A. Łysakowski, *Katalog przedmiotowy*, cz. 1. *Teoria*, Wilno 1928; A. Łysakowski, *Katalog przedmiotowy. Podręcznik*, Warszawa 1946.

⁷ Por. B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*, Łódź 1985, s. 214.

⁸ K. Pieńkowska, *op. cit.*, s. 41.

i konsekwencji przy formułowaniu haseł przedmiotowych. Założony cel został osiągnięty dzięki kartkowemu słownikowi tematów i określników (rzeczowych, geograficznych, chronologicznych i formalnych) oraz odsyłaczy (częściowych i całkowitych). Słownik ten obrazował w postaci nagłówków aktualny stan katalogu⁹. Przy jego tworzeniu wykorzystano uzyskany z Instytutu Bibliograficznego słownik tematów, który został jednak znacznie rozwinęty, uzupełniony i zaktualizowany¹⁰.

Konstrukcja nagłówków, składnia i semantyka języka haseł przedmiotowych stosowanego w Bibliotece UŁ, były zgodne z założeniami metodologicznymi wypracowanymi przez klasyka teorii katalogu przedmiotowego Adama Łysakowskiego. Jedynym odstępstwem od tych założeń było szeregowanie określników gatunkowych i językowych, które zostały umieszczone po określnikach ogólnych.

Jak już wspomniano, zmiany polegały na aktualizowaniu słownictwa, wprowadzaniu nowych potrzebnych tematów i określników oraz zwiększeniu liczby rozwinętych haseł przedmiotowych¹¹.

Dodatkowo, przy opracowywaniu przedmiotowym egzemplarza obowiązkowego wykorzystywane były drukowane opisy bibliograficzne z *Przewodnika Bibliograficznego*, zawierające m.in. charakterystykę przedmiotową. Jednakże, dbając o zachowanie jednolitości łódzkiego słownika haseł przedmiotowych, stosowano własne tematy i określniki, a dla zachowania wyszczególniającego katalogowania przedmiotowego rezygnowano ze stosowanych przez Bibliotekę Narodową haseł uogólniających.

Nagłówki zawierające hasła przedmiotowe, zarówno proste, jak i rozwinęte zawsze miały kolor zielony i zapisywane były odręcznie w górnej części karty katalogowej nad opisem bibliograficznym. Po drugiej stronie karty katalogowej odnotowywano, również pismem ręcznym, ewentualne pozostałe hasła przedmiotowe dla katalogowanej pozycji¹². Tak przygotowane karty katalogowe włączane były do katalogu przedmiotowego, zgodnie z założeniami Łysakowskiego, w porządku chronologicznym, od wydań najstarszych do najnowszych, zaś odsyłacze (całkowite i częściowe) zawsze umieszczano na początku poszczególnych tematów.

Podobnie, jak w przypadku katalogu rzeczowego klasowego, także z katalogu przedmiotowego wyłączono beletrystykę, podręczniki szkol-

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Jeszcze przed zaplanowaną przez Instytut Bibliograficzny publikacją słownika tematów, nawiązano kontakt z Instytutem i przesłano nowe, wprowadzone w BUŁ, hasła przedmiotowe. Por. *Pierwsze dziesięciolecie...*, s. 42.

¹¹ Przed zamknięciem katalogu kartkowego słownik liczył 63 380 haseł przedmiotowych. Zob. *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 2004*, Łódź 2005, s. 16.

¹² Pełna charakterystyka przedmiotowa znajdowała się także na odwrotnej stronie głównej karty katalogowej w katalogu alfabetycznym.

ne i „mierną publicystykę”¹³. Dlatego też, obok katalogu przedmiotowego prowadzony był w naszej bibliotece katalog tekstów literackich¹⁴, zawierający oryginalne teksty literatury pięknej oraz ich tłumaczenia. Z czasem pozycje z literatur: angielskiej, francuskiej, niemieckiej, polskiej i rosyjskiej ograniczono do wydanych po roku 1918, pozostawiając wszystkie inne literatury bez ograniczeń czasowych.

Dodatkowo, na użytek obu opisanych wyżej katalogów, prowadzone były 3 indeksy kartkowe: indeks nazw osobowych i indeks nazw geograficznych dla katalogu przedmiotowego oraz indeks autorski dla katalogu tekstów literackich¹⁵.

Przez lata stosowania wyszczególniającego opracowania przedmiotowego zbiorów i funkcjonowania katalogu przedmiotowego zaobserwowano ich liczne zalety. Przede wszystkim precyzję w oddawaniu problematyki katalogowanych dokumentów, dużą użyteczność oraz łatwość korzystania zarówno dla katalogujących, jak i czytelników. Dzięki alfabetycznemu układowi haseł, otwartemu i praktycznie nieograniczonemu zasobowi tematów i określników, użytkownicy poszukujący informacji, mogli do katalogu zaglądać jak do encyklopedii, a katalogerzy mieli możliwość stałego rozwijania języka haseł przedmiotowych poprzez wprowadzanie, w zależności od potrzeby, nowych tematów.

3. Język haseł przedmiotowych KABA

Historia lubi się powtarzać... W roku 1997 zapadła w BUŁ decyzja o wdrożeniu z dniem 1 stycznia 1998 r. opracowania druków zwartych w zintegrowanym systemie bibliotecznym Horizon. Wówczas po raz kolejny pojawiła się potrzeba zastosowania nowego języka haseł przedmiotowych.

¹³ Określenie za: K. Pieńkowska, *op. cit.*, s. 41. funkcjonował do 1997 r. Zob. *Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego. Kalendarium...*, s. 11, 17, 24. Swego rodzaju kontynuacją katalogu tekstów literackich są tematy przedmiotowe formalne dla literatury pięknej, występujące w wykorzystywanym obecnie katalogu komputerowym BUŁ, języku informacyjno-wyszukiwawczym. Tuż przed zamknięciem słownika tematów indeksy osobowy i autorski liczyły odpowiednio ponad 22 tys. oraz niespełna 12 tys. nazw osobowych. Zob. *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 2003*, Łódź 2004, s. 17. Por. *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych...*, s. 104–105.

¹⁴ Katalog ten powstał w 1969 r. z przekształcenia istniejącego od 1949 r. katalogu językowego i funkcjonował do 1997 r. Zob. *Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego. Kalendarium...*, s. 11, 17, 24. Swego rodzaju kontynuacją katalogu tekstów literackich są tematy przedmiotowe formalne dla literatury pięknej, występujące w wykorzystywanym obecnie katalogu komputerowym BUŁ, języku informacyjno-wyszukiwawczym.

¹⁵ Tuż przed zamknięciem słownika tematów indeksy osobowy i autorski liczyły odpowiednio ponad 22 tys. oraz niespełna 12 tys. nazw osobowych. Zob. *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 2003*, Łódź 2004, s. 17.

Podobnie jak na przełomie lat 40. i 50., wystąpiła konieczność dokonania trudnego, odpowiedzialnego wyboru. Bibliotekarze łódzcy zdawali sobie sprawę, że chcąc dotrzymać kroku nowym czasom, powinni zastosować nowoczesny język informacyjno-wyszukiwawczy, rozumiany jako podtyp języka opisu rzeczowego dokumentów przy użyciu haseł przedmiotowych¹⁶.

Decyzja została podjęta w określonej sytuacji, o której słów kilka. W drugiej połowie lat 90., jeszcze przed wdrożeniem automatyzacji w katalogowaniu przedmiotowym i przed pojawieniem się katalogu komputerowego OPAC, Biblioteka Uniwersytecka podjęła współpracę z bibliotekami akademickimi wykorzystującymi zintegrowany system biblioteczny VTLS¹⁷, które jeszcze na początku lat 90., pod przewodnictwem Teresy Głowackiej¹⁸, zainicjowały prace nad nowym językiem haseł przedmiotowych, prezentowanym w formie kartoteki haseł wzorcowych¹⁹. Pracownicy Oddziału Opracowania Przedmiotowego BUŁ brali udział w konferencjach²⁰ i warsztatach poświęconych temu językowi, odbywali praktyki w Bibliotece Uniwersytetu Gdańskiego oraz staże specjalistyczne w Centrum Formatów i Kartotek Wzorcowych w Warszawie. Dlatego oczywisty wybór padł na język haseł przedmiotowych KABA²¹, który bibliotekarze BUŁ poznawali dogłębnie podczas wspomnianych praktyk, warsztatów tema-

¹⁶ Por. *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych...*, s. 104–105.

¹⁷ Akronim nazwy: Virginia Tech Library System.

¹⁸ Por. np. T. Głowacka, *Analiza dokumentu i jego opis przedmiotowy*, Warszawa 2003.

¹⁹ W roku 1992 były to: Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego i Biblioteka Główna Akademii Górniczo-Hutniczej. W latach 1994–1995 dołączyły kolejne: Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego, Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Biblioteka Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej, Biblioteka Główna Politechniki Lubelskiej i Biblioteka Główna Akademii Rolniczej w Lublinie. W kolejnych latach do współpracy przystąpiły biblioteki wykorzystujące zintegrowany system biblioteczny Horizon, m.in.: Biblioteka Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika, Biblioteka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza i Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego. Obecnie jhp KABA powstaje we współpracy 37 bibliotek akademickich, naukowych i specjalistycznych z Białegostoku, Bydgoszczy, Gdańska, Kielc, Krakowa, Lublina, Łodzi, Olsztyna, Poznania, Torunia, Warszawy i Wrocławia. Zob. *Biblioteki tworzące słownictwo jhp KABA*, [dostęp: 14.07.2014 r.], World Wide Web, <http://centrum.nukat.edu.pl/index.php>.

²⁰ Por. np.: *Materiały z Konferencji nt. Język haseł przedmiotowych KABA: stan obecny i perspektywy rozwoju*, Sopot 9–11.09.1997, red. M. Burchard, M. Lenartowicz, Warszawa 1998; *Materiały na Międzynarodową Konferencję nt. Współpraca bibliotek naukowych w zakresie automatyzacji*. Kraków 16–19.11.1998, Warszawa, 1998; *Konferencja Języki informacyjno-wyszukiwawcze. Tradycja, stan obecny, perspektywy rozwoju*, Lublin 10–12 września 2002, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 79 (2003), s. 197–377.

²¹ Akronim nazwy: Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich.

tycznych i konferencji. Nieoficjalna początkowo współpraca, po otwarciu w 2002 r. wspólnego katalogu NUKAT²², została sformalizowana²³.

Język KABA, zaprojektowany jako język informacyjno-wyszukiawczy, przeznaczony do wykorzystania w dużych bibliotekach uniwersalnych, zwłaszcza w bibliotekach akademickich, powstawał przy pomocy mieszanej metody indukcyjno-dedukcyjnej. Indukcyjnie, w toku katalogowania przedmiotowego, tworzone – po pierwsze zbiór tematów w zależności od problematyki zbiorów, po drugie aktualizowano zasób określników, które jako elementy powtarzalne w zdaniach języka haseł przedmiotowych i mniej uzależnione od tej tematyki zostały utworzone dedukcyjnie²⁴. Zakres pola semantycznego był więc wyznaczany przez zakres tematyczny zasobu bibliotecznego, a segmentacja języka stworzyła możliwość katalogowania przedmiotowego wyszczególniającego, z charakterystycznym nieograniczonym zakresem leksyki, umożliwiającym pełną reprezentację wiedzy zawartej w katalogowanych dokumentach. Twórcy języka KABA odwoływali się bowiem do dorobku i znanych nam założeń teoretycznych sformułowanych przez przywoływanego już A. Łysakowskiego²⁵.

Język haseł przedmiotowych KABA bardzo różnił się od języka stosowanego przez nas wcześniej, pod względem stopnia rozwoju, gramatyki, słownictwa, semantyki i składni. Łączyła je jednak możliwość katalogowania przedmiotowego wyszczególniającego. Pod tym względem pracownicy Oddziału Opracowania Przedmiotowego Zbiorów byli przygotowani do zmiany sposobu opracowania rzeczowego dokumentów z kartkowego na komputerowy.

W momencie dokonania wyboru nowego języka zapadło ustalenie, że nie będą już sporządzane opisy bibliograficzne do katalogu kartkowego dla druków zwartych wydanych po 1 stycznia 1998 r. Tę formę informacji o zbiorach zachowano tylko dla maszynopisów prac doktorskich oraz dla wydawnictw, które ukazały się wcześniej; nabytych drogą zakupu antykwarycznego oraz dla darów. Tak jak przed laty, pojawiła się zatem dwutorowość opracowania przedmiotowego, a co za tym idzie, jednoczesne stosowanie dwu języków haseł przedmiotowych. Pozycje wydane przed rokiem 1998 katalogowane były przy pomocy „starego” języka, a do publikacji, które ukazały się po tej dacie, wykorzystywano język haseł przedmiotowych KABA.

²² Akronim nazwy: Narodowy Uniwersalny Katalog.

²³ Por. M. Augustyniak, *Współpraca Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi z NUKAT, [w:] O nauce, dokumentach i informacji w bibliotekach Uniwersytetu Łódzkiego...*, s. 117.

²⁴ *Kartoteka wzorcowa języka KABA: praca zbiorowa, cz.1 Nazwy własne* red. J. Woźniak, Warszawa 1994, s. 21–22.

²⁵ T. Głowacka, *Kartoteka wzorcowa języka KABA. Stosowanie w katalogu przedmiotowym*, Warszawa 1997, s. 11–12.

Stan przejściowy, przy zmiennych proporcjach i stałym zmniejszaniu się liczby druków zwartych opracowanych w katalogu kartkowym²⁶ trwał do 2007 r., kiedy to została podjęta ostateczna decyzja o zaprzestaniu kartkowego katalogowania druków zwartych.

Obecnie, po z górą 16. latach stosowania w opracowaniu przedmiotowym w Bibliotece Uniwersyteckiej języka haseł przedmiotowych KABA, bibliotekarze i czytelnicy w pełni doceniają jego zalety.

Do najistotniejszych, wymienianych w literaturze przedmiotu²⁷, należą:

- nieograniczony zakres leksyki, umożliwiający pełną reprezentację wiedzy zawartej w katalogowanych dokumentach, a co za tym idzie, możliwość wyrażenia pełnej informacji o wszelkich dziedzinach, zjawiskach, obiektach, ich przedmiotach i właściwościach prezentowanych w katalogowanych dokumentach;

- struktura słownictwa dostosowana do katalogowania przedmiotowego wyszczególniającego;

- prezentacja słownictwa w formie kartotek haseł wzorcowych, rozumianych jako ustalone wyrażenia języka informacyjno-wyszukiwawczego (ujednolicone nazwy osób, ciał zbiorowych, imprez, tytułów, przedmiotów)²⁸, przy zachowaniu spójności z odpowiednimi hasłami kartoteki haseł formalnych. Zorganizowanie języka w formie kartoteki wzorcowej zapewnia nam z jednej strony wysoki stopień sprawności wyszukiwawczej katalogu OPAC, a z drugiej umożliwia kontrolę jakości danych wprowadzanych do kartoteki dzięki określeniu zbioru terminów, ich podziałowi na przyjęte i odrzucone, uściśleniu zakresu stosowania oraz sprecyzowaniu związków między poszczególnymi terminami (każde hasło wprowadzane do KHW podlega sformalizowanemu procesowi walidacji);

- wyodrębnienie 2 typów określników (swobodnych i związanych), ze względu na ich łączliwość z tematami, przy zachowaniu, charakterystycznego dla wszystkich języków haseł przedmiotowych, podziału leksyki na dwie kategorie syntaktyczne: tematów i określników;

²⁶ Dla przykładu, w 2003 r. na ogólną liczbę 18 347 dzieł, w katalogu komputerowym zostało opracowanych 16 076. W 2004 r. na 20 497 dzieł, 17 140 przypadło na katalog komputerowy. W roku 2006 odpowiednio: 11478 i 9937, a w 2007 r. – 9971 i 9903. Zob. *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 2003*, s. 17; *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 2004*, s. 16; *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 2006*, s. 16; *Sprawozdanie roczne Oddziału Opracowania Zbiorów za rok 2007* [mpis], s. 1.

²⁷ T. Głowacka, *Języki haseł przedmiotowych nowej generacji*, [w:] *Konferencja Języki informacyjno-wyszukiwawcze. Tradycja, stan obecny, perspektywy rozwoju*, Lublin 10–12 września 2002, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” t. 79 (2003), s. 265–277.

²⁸ Zgodnie z opracowanymi przez IFLA wspólnymi zasadami tworzenia khw dla haseł przedmiotowych. Por. *Guidelines for Subject Authority and Reference Entries* [GSARE], London 1992. Cyt. za: A. Stanis, *Język haseł przedmiotowych KABA prezentowany w formie kartoteki haseł wzorcowych*, [w:] *Materiały z Konferencji nt.: „Język haseł przedmiotowych KABA, stan obecny i perspektywy rozwoju”*, Sopot, 9–11.09.1997, Warszawa 1998, s. 16.

- szczegółowe określenie zasad łączliwości poszczególnych tematów z określnikami geograficznymi;
- ściśle określenie zasad prekoordynacji, określających porządek jednostek leksykalnych (kolejność określników) w zdaniu języka informacyjno-wyszukiwawczego (hasła przedmiotowym rozwiniętym);
- przyjęcie w strukturze hasła wzorcowego systemu relacji odpowiadającego relacjom zalecanym dla artykułu deskryptorowego w teaurusie;
- kompatybilność z najbardziej znaczącymi i rozpowszechnionymi na świecie językami haseł przedmiotowych: jhp Biblioteki Narodowej Francji – RAMEAU²⁹, jhp Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie – LCSH³⁰, oraz jhp Biblioteki Lavalu w Quebecu – RVM³¹. Kompatybilność ta wyraża się zarówno w identyczności znaczenia, funkcji i zasad łączliwości odpowiednich wyrażen jhp z innymi jednostkami leksykalnymi, jak i w zgodności metodyki tworzenia języka i zasad gramatyki. Warto podkreślić, że tak rozumiana kompatybilność nie oznacza jednak identyczności zasobów leksykalnych, uwzględnia bowiem specyficzne wymagania poszczególnych języków naturalnych i daje możliwość samodzielnego rozwoju każdego języka haseł przedmiotowych, przy zachowaniu zgodności metodycznej z pozostałymi, kompatybilnymi językami³²;
- możliwość półautomatycznego tłumaczenia haseł wzorcowych, związana z wymienioną wyżej kompatybilnością;
- dostęp do podręczników i opracowań metodycznych³³, materiałów z warsztatów, materiałów szkoleniowych zarówno w formie drukowanej, jak i online.

Reasumując, od początku istnienia Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi doceniano znaczenie i wartość opracowania przedmiotowego. Pracownicy Oddziału Opracowania Rzeczowego, wykształceni w poszczególnych

²⁹ Akronim nazwy: Répertoire d'Autorité-Matière Encyclopédique et Alphabétique Unifié.

³⁰ Akronim nazwy: Library of Congress Subject Headings.

³¹ Akronim nazwy: Répertoire de Vedettes-Matière.

³² Por. T. Głowacka, *Kompatybilność języka KABA z językami RAMEAU-RVM-LCSH*, [w:] *Materiały z konferencji nt. „Język haseł przedmiotowych KABA...”, s. 35–42.*

³³ Por. np.: *Kartoteka wzorcowa języka KABA. Cz. 1. Nazwy własne*, red. J. Woźniak, Warszawa 1994; T. Głowacka, *Kartoteka wzorcowa języka KABA: stosowanie w katalogowaniu przedmiotowym*, Warszawa 1997; *Materiały z Konferencji nt.: „Język haseł przedmiotowych KABA; Materiały na Międzynarodową Konferencję nt. Współpraca bibliotek naukowych w zakresie automatyzacji*, Kraków 16–19.11.1998, Warszawa 1998; *Język haseł przedmiotowych KABA. Zasady tworzenia słownictwa*, red. T. Głowacka, Warszawa 2000; T. Głowacka, *Analiza dokumentu i jego opis przedmiotowy*, Warszawa 2003; A. Bober, D. Patkaniowska, *Opis przedmiotowy dokumentów z dziedziny literatury*, Warszawa 2005; B. Majchrowska, *Opis przedmiotowy dokumentów z dziedziny językoznawstwa*, Warszawa 2007; G.M. Wilczyńska, *Opracowanie piśmiennictwa z zakresu teologii i religioznawstwa*, Warszawa 2009; P. Ćwikowski, *Opis przedmiotowy dokumentów na temat wojen i wojskowości*, Warszawa 2013.

dziedzinach wiedzy, tematowali druki zwarte i ciągłe, prowadzili katalogi: przedmiotowy i tekstów literackich, kontrolowane przez kartkowe indeksy: przedmiotowy, nazw osobowych, autorski i geograficzny.

Kiedy w naszej Bibliotece wdrożony został zintegrowany system biblioteczno-informacyjny Horizon, a następnie Symphony, opracowanie przedmiotowe było i jest kontynuowane przy użyciu doskonałego narzędzia – języka haseł przedmiotowych KABA, prezentowanego i kontrolowanego przy pomocy kartotek haseł wzorcowych.

Po połączeniu, w wyniku zmian w strukturze organizacyjnej naszej biblioteki, w 2005 r. Oddziału Opracowania Rzeczowego³⁴ z Oddziałem Opracowania Alfabetycznego i powstaniu nowego Oddziału Opracowania Zbiorów³⁵, w Sekcji Opracowania Druków Zwartych są wciąż opracowywane przedmiotowo katalogowane dokumenty; tworzone hasła osobowe i korporatywne do Kartoteki Haseł Formalnych, a rozwinięte hasła przedmiotowe (rhp) oraz hasła wzorcowe języka KABA do Kartoteki Haseł Przedmiotowych. Katalogerzy pracują przy tym nie tylko na rzecz naszego katalogu lokalnego, ale w ramach współpracy z najważniejszymi polskimi bibliotekami akademickimi, wzbogacają wspólny katalog NUKAT.

210

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego jest też reprezentowana, w osobie piszącej te słowa, w Zespole Konsultacyjnym języka haseł przedmiotowych KABA, który powstał wiosną 2005 r., zastępując działający od 1994 r. Międzyuczelniany Zespół Walidacyjny. Dzięki temu BUŁ uczestniczy w podejmowaniu kluczowych decyzji dotyczących zasad tworzenia i stosowania języka haseł przedmiotowych KABA oraz mamy wpływ na jego dalszy rozwój.

Katalogowanie przedmiotowe zbiorów ma w naszej Bibliotece długą i piękną tradycję. Pamiętając o osiągnięciach i dokonaniach poprzedników, bibliotekarze rozwijają i kontynuują ich dorobek w nadziei, że sprostać temu trudnemu zadaniu.

Bibliografia

- Baranowski B., Baranowski K., *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego (1945–1949)*, Łódź 1985.
 Bober A., Patkaniowska D., *Opis przedmiotowy dokumentów z dziedziny literatury*, Warszawa 2005.
 Ćwikowski P., *Opis przedmiotowy dokumentów na temat wojen i wojskowości*, Warszawa 2013.
 Głowacka T., *Analiza dokumentów i jego opis przedmiotowy*, Warszawa 2003.

³⁴ Oddział Opracowania Rzeczowego wyodrębnił się z Oddziału Opracowania Zbiorów w 1963 r. Zob. *Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego. Kalendarium*, s. 15.

³⁵ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 2005*, s. 3.

- Głowacka T., *Kartoteka wzorcowa języka KABA, stosowanie w katalogu przedmiotowym*, Warszawa 1997.
- Język haseł przedmiotowych KABA, *zasady tworzenia słownictwa*, red. T. Głowacka, Warszawa 2000.
- Kamińska K., Treichel I., *Katalogi biblioteczne*, [w:] *Pierwsze dziesięciolecie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi 1945–1954, Łódź 1955* [mpis pow.], s. 56–64.
- Kartoteka wzorcowa języka KABA, cz. 1 *Nazwy własne*, red. J. Woźniak, Warszawa 1994.
- Konferencja Języki informacyjno-wyszukiwawcze. *Tradycja, stan obecny, perspektywy rozwoju*, Lublin 10–12 września 2002 r., „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 79 (2003), s. 197–377.
- Łysakowski A., *Katalog przedmiotowy*, cz. 1, *Teoria*, Wilno 1928.
- Łysakowski A., *Katalog przedmiotowy. Podręcznik*, Warszawa 1946.
- Majchrowska B., *Opis przedmiotowy dokumentów z dziedziny językoznawstwa*, Warszawa 2007.
- Materiały na Międzynarodową Konferencję nt. Współpraca bibliotek naukowych w zakresie automatyzacji*. Kraków 16–19.11.1997, [red. M. Burchard, M. Lenartowicz], Warszawa 1998.
- Materiały z konferencji nt.: Język haseł przedmiotowych KABA. Stan obecny i perspektywy rozwoju*. Sopot 9–11.09.1997, Warszawa 1998.
- O nauce, dokumentach i informacji w bibliotekach Uniwersytetu Łódzkiego*, red. S. Kurek-Kocińska, Łódź 2008.
- Pieńkowska K., *Opracowanie książek*, [w:] *Pierwsze dziesięciolecie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi 1945–1954, Łódź 1955* [mpis pow.], s. 33–46.
- Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, oprac. B. Bojar, Warszawa 2002.
- Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za lata 1947–2005*.
- Sprawozdania roczne Oddziału Opracowania Zbiorów za lata 2007–2012* [mpis].
- Stare i nowe w bibliotece. Współpraca czy konkurencja*, red. M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka, Łódź 2010.
- Wilczyńska G.M., *Opracowanie piśmiennictwa z zakresu teologii i religioznawstwa*, Warszawa 2009.
- Wzorce współpracy bibliotek naukowych w Polsce. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego 21–23 września 2005 roku*, red. R. Gaziński, Szczecin 2005.

Dynamika systematycznego wzrostu, nowoczesna przestrzeń intelektu, labirynt znaków, magia zaangażowanych w swoją pracę ludzi z pasją – to tylko kilka haseł, które przychodzą na myśl, kiedy chcemy przywołać nazwę Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego i 70 lat jej historii. Łódź przed dwoma wiekami powstawała z tradycji niejednorodnych, i podobnie powstawał – jako mozaika różnych treści intelektualnych – Uniwersytet Łódzki.

profesor Jarosław Płuciennik

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

ISBN 978-83-7969-679-6

9 788379 696796